

SOCIAL INSURANCE SYSTEM AND SOCIAL BENEFITS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SISTEMUL DE ASIGURĂRI SOCIALE ȘI PRESTAȚII SOCIALE DESTINATE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana GUTIUM¹

Abstract

Different countries support people with disabilities to varying degrees. In advanced countries, social protection is higher than in developing countries. Although the social protection system is developing, people with disabilities are still among the most marginalized. They still face barriers in accessing education, in the labor market, and in using transport. The government should develop a system of state guarantees for the social protection of persons with disabilities to reduce the impact of these restrictions. Social assistance and social benefits for people with disabilities are the objects of this study. The paper analyzes the dynamics of social protection pensions and cash benefits in the countries of the European Union, as well as the evolution of the social protection of people with disabilities in Moldova. The features of the Moldovan state's social protection have been determined. One of the tasks of the state is to provide all people with equal opportunities for full participation in all spheres of life and types of social activities. This survey aims to develop proposals for improving social protection in the Republic of Moldova based on the study's results of experience in other countries. The results of this investigation are of practical importance and can be used by social protection authorities.

Key words: persons with disabilities, social protection benefits, cash benefits, disability pension, social protection policy.

JEL: D63, I38.

1. Introducere

Una din țințele politicii sociale este părtinirea drepturilor persoanelor cu necesități speciale (Gutium, 2020). Obiectul de cercetare a acestei lucrări este asistența și prestațiile sociale acordate persoanelor cu dizabilități (PD). În 2020, „98,92% din țările lumii au inițiat programe naționale pentru Protecția Socială a Persoanelor cu Dizabilități (PSPD), ceea ce reprezintă cu 4,3 puncte procentuale mai mult comparativ cu a.2000” (ILO, 2021). Dar conform datelor Organizației Internaționale a Muncii (OIM), în mediu doar 33,5% dintre persoanele cu dizabilități severe din lume primesc indemnizații de dizabilitate, inclusiv în țările Europei și Asiei Centrale – 86,0%, Americii – 71,8%, din Asia și zona Pacificului – 21,6%, Africii – 9,3%, Statelor Arabe – 7,2%. Doar țările Europei de Est au atins nivelul de 100% (ILO, 2021). Faptul dat poate servi drept dovadă a relevanței studiului.

Cunoașterea cauzelor, inegalității sociale și impedimentelor pe care le suportă PD, este indispensabil pentru a găsi aranjamente de depășire a acestora și pentru a perfecționa politica socială promovată. Scopul cercetării este elaborarea propunerilor pentru îmbunătățirea PSPD în Republica Moldova (RM).

2. Materiale și metode de cercetare

În studiu sunt folosite serii de date statistice aflate în acces deschis pe site-urile OIM, Eurostat și Biroul Național de Statistică (BNS) al Republicii Moldova. În contextul atingerii scopului cercetării, a fost efectuată analiza dinamicii prestațiilor de asigurări sociale, indemnizațiilor de dizabilitate în țările Uniunii Europe (UE) pentru perioada 2015-2019. Pentru anii 2020 și 2021, la moment, date statistice nu sunt disponibile pe site-ul <https://ec.europa.eu/eurostat>.

Identificând metoda grafică și analiza comparativă, a fost analizată PSPD în Republica Moldova, în baza datelor statistice din banca de date a BNS pentru perioada anilor 2015-2021. Metodele de cercetare aplicate sunt: metode de cercetare teoretică și empirică (abstracția științifică, inducția și deducția etc.), metoda analizei.

¹PhD in Economics, leading scientific researcher, National Institute for Economic Research, Republic of Moldova, gutium.tatiana1@gmail.com

3. Revizuirea literaturii de specialitate

Efectul disuasiv al beneficiilor (indemnizațiilor) generoase a fost descris de Yuling Hao, Richard Burkhauser, Josephine Foubert etc. Savanții chinezi, Y. Hao și R. Xiao, susțin că guvernul stabilește obiective care se contrazic reciproc. De exemplu, este promovată politica de garantare a nivelului înalt al pensiilor și indemnizațiilor de dizabilitate, care ar permite PD să ducă un trai decent. Este vădit, nu are rost realizarea strategiilor și programelor de stat ținute pe crearea locurilor de muncă PD, deoarece probabilitatea, că individul se va dezice de la dreptul de a primi pensie în favoarea angajării în câmpul muncii, este nulă (Hao & Xiao, 2021). R. Burkhauser et al. au descris modul în care Țările de Jos, Suedia, Australia și Marea Britanie au implementat reforme fundamentale în PSPD și au ocolit efectul disuasiv al beneficiilor. Fiecare din aceste țări și-a ales propria cale pentru a prelua controlul asupra programului de transfer de numerar PD (Burkhauser et al., 2014).

Ipoieza privind influența protecției sociale asupra relației dintre dizabilitate și estimarea stării de sănătate a fost testată de J. Foubert et al. Rezultatele studiului au arătat că persoanele cu necesități speciale își evaluează sănătatea la un nivel comparativ inferior celui stabilit de persoanele fără dizabilități. Cu cât nivelul protecției sociale al țării este mai înalt, cu atât această relație este mai strânsă. Adică, persoanele cu dizabilități din țările dezvoltate tind să-și evalueze starea lor de sănătate ca una mai gravă, decât persoanele din țările emergente și în curs de dezvoltare (Foubert et al., 2014).

În ultimele decenii are loc tendința de tranziție de la asigurarea cu pensii și indemnizații de dizabilitate generoase la promovarea ocupării persoanelor cu necesități speciale (Böheim & Leoni, 2017).

4. Analiza prestațiilor de asigurări sociale a persoanelor cu dizabilități în țările UE

Pandemia COVID-19 a afectat negativ întreaga populație a lumii, dar PD au simțit acest impact mai acut. Guvernele multor țări, în 2020, și-au anunțat intențiile de a sprijini această categorie de populație, dar, din păcate, potrivit raportului Organizației Internaționale a Muncii, doar 8,5% din toate măsurile anunțate sunt menite să sprijine PD (ILO, 2021).

În UE, în țările membre, nivelul de dezvoltare economică și al bunăstării populației diferă de la țară la țară, de aceea persistă inegalitatea în prestarea asigurării sociale a persoanelor cu necesități speciale (Figura 1).

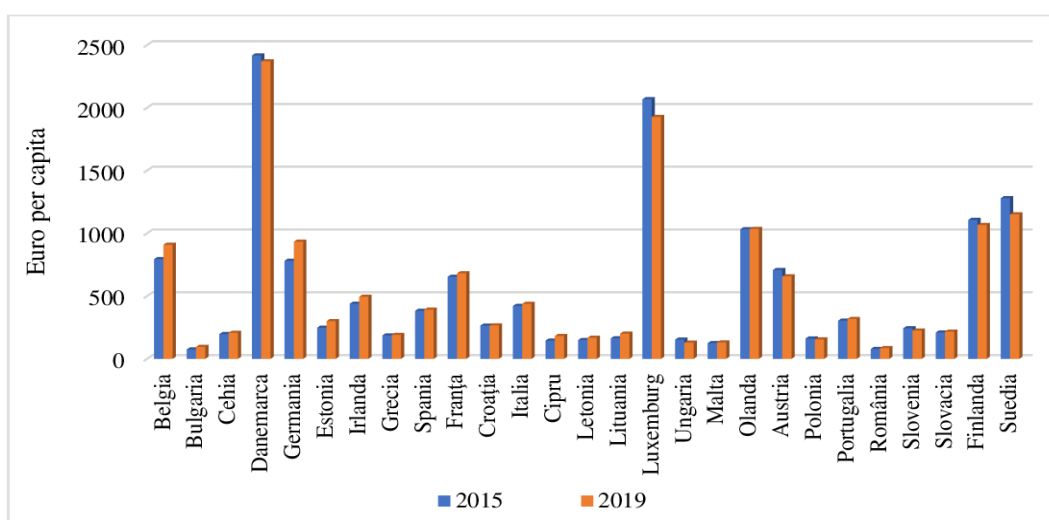

Figura 1. Prestațiile de asigurări sociale acordate persoanelor cu dizabilități în țările membre ale Uniunii Europene, euro per capita

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://ec.europa.eu/eurostat>

Cel mai înalt nivel, în 2019, al prestațiilor de asigurări sociale a PD (pensii, indemnizații, ajutoare etc.) per capita a fost stabilit în Danemarca (2369,8), urmată de Luxemburg (1926,6) și Suedia (1150,6). În perioada analizată 2015-2019, anume aceste țări au înregistrat diminuarea indicatorului dat, corespunzător cu 2,0%, 6,8%, 10,0%. Cel mai scăzut nivel a înregistrat România (85,7), care este de 27,7 ori mai mic decât în Danemarca. Analiza prestațiilor de asigurări sociale a PD în baza Parității Puterii de Cumpărare (PPC) per capita a arătat că în top la fel se află Danemarca (1789,0), însă pe locul trei este plasată deja Olanda (986,1) (Figura 2).

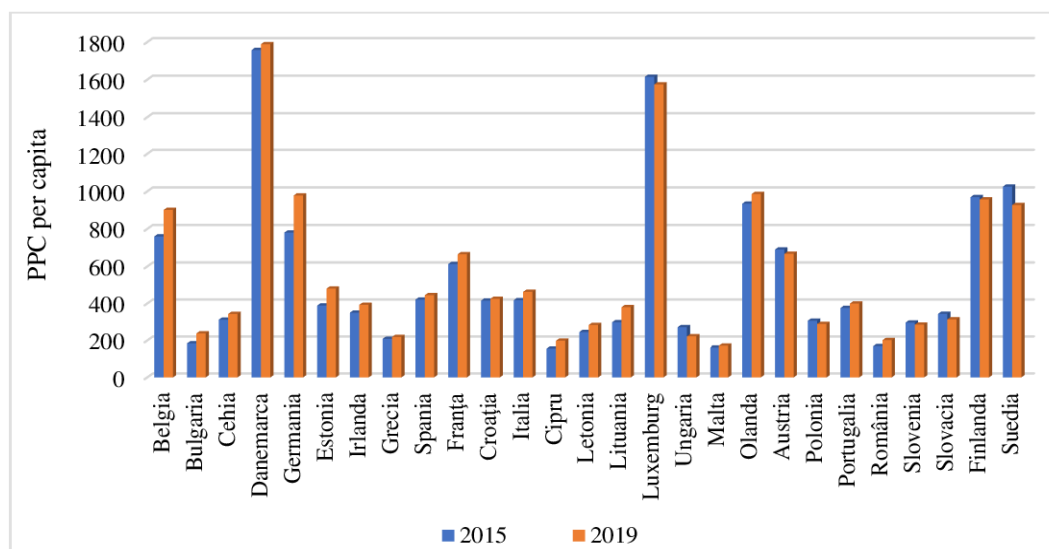

Figura 2. Prestații de asigurări sociale acordate persoanelor cu dizabilități în țările membre ale Uniunii Europene, Paritatea Puterii de Cumpărare per capita

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://ec.europa.eu/eurostat>

Danemarca este lider în ceea ce privește nivelul indemnizațiilor de dizabilitate per capita (1487,8) între țările UE, iar România a înregistrat cel mai scăzut nivel al indicatorului dat (73,1), care este de 20,4 ori mai mic comparativ cu cel din Danemarca (Figura 3). Nivelul indemnizațiilor de dizabilitate a scăzut în 2019 comparativ cu 2015 în Suedia (cu 24,33%), Slovenia (cu 17,58%), Ungaria (cu 17,09%), Luxemburg (cu 13,75%), Austria (cu 12,53%) etc.

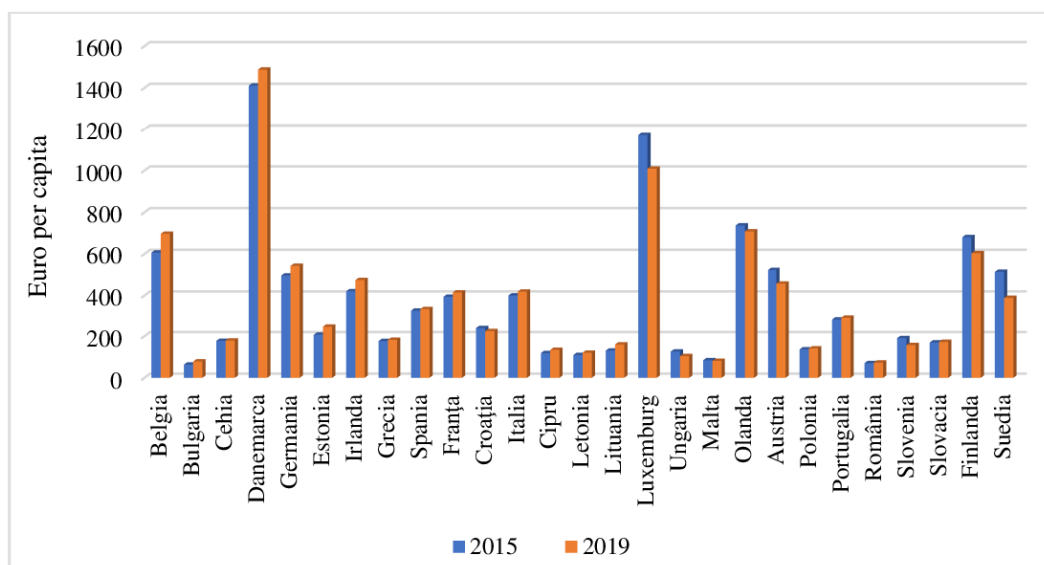

Figura 3. Indemnizații de dizabilitate în țările membre ale Uniunii Europene, euro per capita

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://ec.europa.eu/eurostat>

Danemarca, Luxemburg și Belgia se regăsesc în topul țărilor UE cu cel mai înalt nivel al indemnizațiilor de dizabilitate per capita calculat la Paritatea Puterii de Cumpărare (Figura 4). În 2019, cel mai scăzut nivel al indemnizațiilor de dizabilitate PPC per capita a atins Malta. Acest nivel este de 10,4 ori mai mic comparativ cu cel înregistrat de Danemarca. În cazul indicatorilor analizați măsurați în euro decalajul este mai mare comparativ cu cei calculați la PPC.

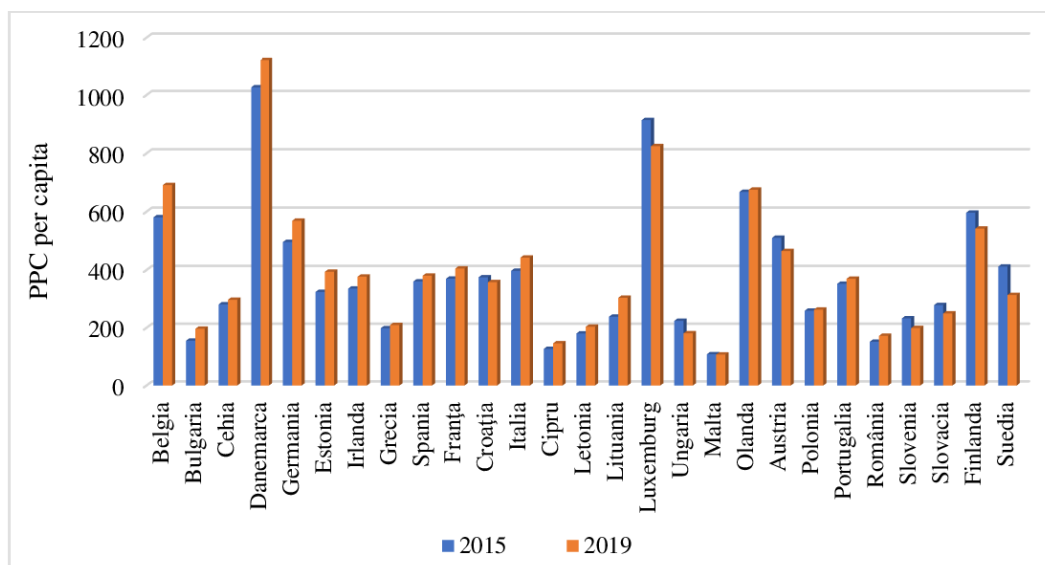

Figura 4. Indemnizații de dizabilitate în țările membre ale Uniunii Europene, Paritatea Puterii de Cumpărare per capita

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://ec.europa.eu/eurostat>

Întrucât Danemarca se află pe primul loc la ambii indicatori, este relevantă cercetarea a celor mai bune practici ale acestui stat pentru a promova ulterior politici similare. Nivelul înalt al prestațiilor de asigurări sociale acordate persoanelor cu dizabilități în Danemarca este asigurat de nivelul ridicat de dezvoltare economică. Salariile danezilor sunt foarte mari, dar și impozitele alocate la fel sunt înalte, o familie în mediu achită în jur de 35% din venit. Din acest punct de vedere, Republica Moldova nu poate stabili cuantumul pensiei de dizabilitate la un nivel, care ar permite persoanelor cu necesități speciale să ducă un trai decent.

În ultimii ani, Danemarca se orientează spre extinderea oportunităților de angajare a PD. Au fost efectuate calcule, care au arătat că dacă doar 1% din PD ar fi angajat în câmpul muncii, atunci economiile ar constitui în jur de un miliard de coroane, care ar putea fi utilizate la crearea de noi locuri de muncă, crearea condițiilor pentru integrarea socială și economică. Anume această experiență trebuie să fie preluată de Moldova.

5. Protecția socială a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova

Potrivit statisticilor oficiale, la începutul a.2021 au fost recunoscute, 174,5 mii persoane, drept persoane cu dizabilități (6,7 la sută din populația cu reședință obișnuită din Moldova). Numărul lor în ultimii șapte ani (2015-2021) a evoluat descendent, în 2021 s-a redus cu 5,57% față de 2015. Cauza nu este eficientizarea ocrotirii sănătății, ci diminuarea numărului populației (cu 7,72%). Care la rândul său este cauzată de exodul populației apte în muncă și la vârsta fertilă. În 2019-2021, din numărul persoanelor cu dizabilitate fiecare al 17 este copil cu vârsta de 0-17 ani, iar în anii precedenți 2015-2018, cota copiilor cu necesități speciale a fost comparativ mai mare, în jur de 7% (Tabelul 1).

Concomitent cu modificarea numărului de persoane cu dizabilități, s-a evidențiat tendința modificării calitative în structura acestora. Analiza pe grupe de vârstă a arătat că cea mai mare cotă o constituie persoanele cu vârsta de 50 ani și peste (Gutium, 2022a). De exemplu, în cazul

Persoanelor Recunoscute cu Dizabilitate Primară (PRDP) această cotă a crescut cu aproximativ 2 p.p. în 2021 în raport cu 2015, și a atins nivelul de 60%.

Tabelul 1. Numărul persoanelor cu dizabilități, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul persoanelor cu dizabilități, mii persoane	184,8	184,5	182,0	180,6	176,1	177,0	174,5
<i>inclusiv:</i>							
Numărul persoanelor cu dizabilități în vârstă de 18 ani și peste, mii persoane	171,4	171,6	170,3	168,9	165,5	166,3	164,1
Numărul copiilor cu dizabilități cu vârstă de 0-17 ani, mii persoane	13,4	12,9	11,7	11,7	10,6	10,7	10,4
Persoane recunoscute cu dizabilitate primară, mii persoane	12,8	12,6	11,6	9,6	15,2	10,4	11,5
<i>inclusiv:</i>							
Persoane în vârstă de 18 ani și peste, recunoscute cu dizabilitate primară, mii persoane	11,2	10,9	10,2	8,4	13,7	9,2	10,0
Copii în vârstă de până la 18 ani recunoscuți cu dizabilitate primară, mii persoane	1,6	1,7	1,4	1,2	1,5	1,2	1,5
Numărul beneficiarilor de pensii de dizabilitate, mii persoane	136,7	136,3	135,4	131,0	128,4	126,1	122,2

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Analiza structurii PD beneficiari de prestații sociale arată că nu au îndeplinit, conform legislației în vigoare, condițiile necesare pentru a primi pensie în jur de 30% în 2021, numai 70% au întrunit cerințele. În perioada analizată această cotă se află în creștere (Figura 5).

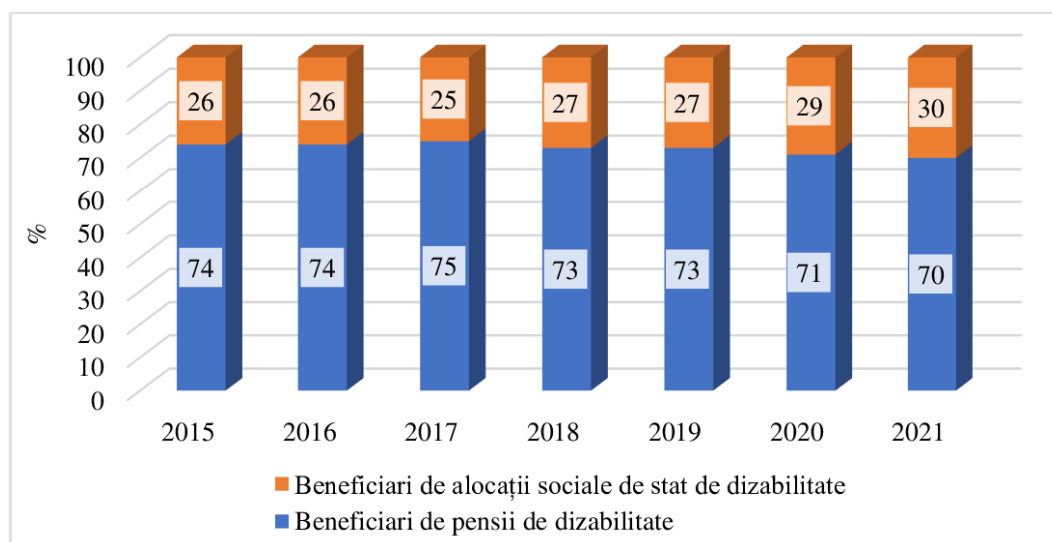

Figura 5. Structura persoanelor cu dizabilități beneficiari de prestații de asigurări sociale, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Este necesar de remarcat: majoritatea pensionarilor de dizabilitate sunt persoane în vârstă înaintată și ponderea lor în numărul total al pensionarilor de dizabilitate este în creștere. În schimb, trendul numărului pensionarilor de dizabilitate în vârstă aptă de muncă este descendent (Figura 6). Cea mai semnificativă diferență între numărul bărbaților și femeilor, în care

prevalează anume bărbații a avut loc în grupul de vârstă 55-64 ani, cu toate că cumulativ totuși predomină femeile.

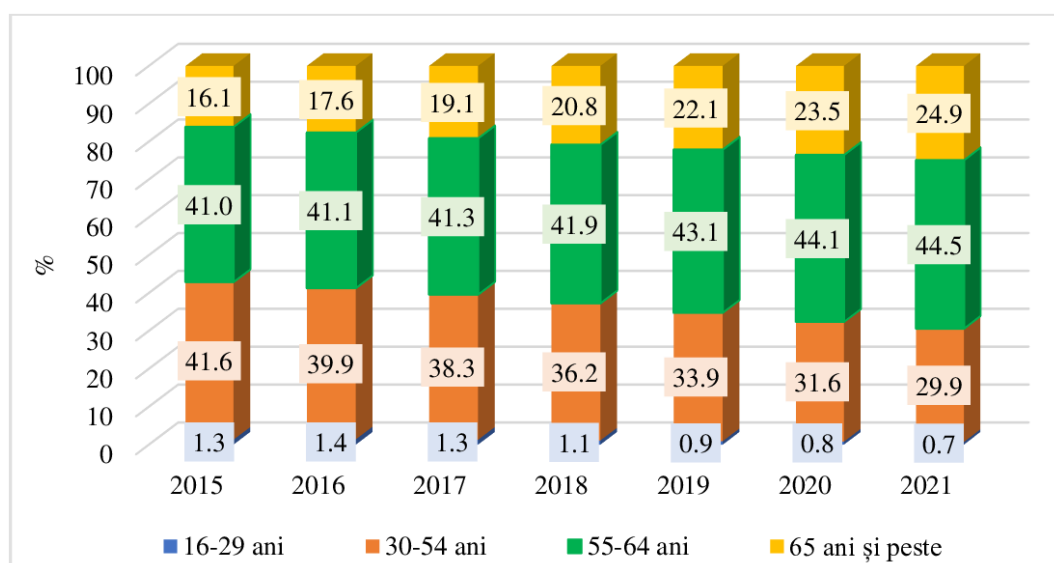

Figura 6. Structura pensionarilor de dizabilitate, pe grupe de vârstă, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Mărimea medie a pensiei PD evoluează după un trend ascendent, în 2021 a crescut de 1,7 ori față de a.2015. Diferența dintre pensia de dizabilitate severă și de dizabilitatea medie crește în valori absolute și scade în valori relative (Tabelul 2).

Tabelul 2. Mărimea medie a pensiei lunare stabilite de dizabilitate, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Mărimea medie a pensiei de dizabilitate (total), lei</i>	875,5	933,4	1018,3	1149,3	1278,0	1430,5	1516,4
<i>Mărimea medie a pensiei de dizabilitate severă, lei</i>	1099,1	1173,9	1273,1	1429,7	1590,6	1763,9	1875,0
<i>Mărimea medie a pensiei de dizabilitate accentuată, lei</i>	933,3	996,3	1090,2	1226,0	1368,6	1542,6	1639,5
<i>Mărimea medie a pensiei de dizabilitate medie, lei</i>	558,1	592,9	646,7	646,7	857,9	988,1	1062,4

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Numărul PD beneficiari de alocații sociale sporește în perioada analizată cu 10,57%, în timp ce numărul copiilor cu dizabilitate care au primit alocații sociale a diminuat cu 22,45% (Tabelul 3). Mărimea medie a alocației sociale acordate PD s-a majorat considerabil, aproape de 2 ori în a.2021 în raport cu a.2015 (Tabelul 4).

Tabelul 3. Numărul beneficiarilor de alocații sociale de stat de dizabilitate, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Numărul beneficiarilor de alocații sociale de stat de dizabilitate, mii persoane</i>	47,28	47,29	45,71	48,61	47,60	50,82	52,28
<i>inclusiv:</i>							
<i>Persoane cu dizabilitate, mii persoane</i>	6,60	7,15	7,07	9,61	9,99	12,67	14,12
<i>Persoane cu dizabilitate din copilărie, mii persoane</i>	27,23	27,20	26,90	27,33	26,97	27,47	27,73

<i>Copii cu dizabilitate până la 18 ani, mii persoane</i>	13,45	12,94	11,74	11,67	10,64	10,68	10,43
---	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Tabelul 4. Mărimea medie a alocației sociale de stat de dizabilitate, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mărimea medie a alocației sociale de stat de dizabilitate (total), lei	376,9	403,5	444,0	479,8	595,7	608,0	705,2
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate, lei</i>	151,1	162,6	178,6	197,6	260,8	271,8	562,5
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate severă, lei</i>	168,0	182,9	201,1	229,5	305,1	321,4	677,3
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate accentuată, lei</i>	162,9	176,3	193,8	214,1	284,8	300,4	629,7
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate medie, lei</i>	115,1	124,8	137,5	153,8	204,8	215,7	451,7
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate din copilărie, lei</i>	411,1	443,5	487,9	543,7	677,8	712,7	753,5
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate severă din copilărie, lei</i>	443,4	479,3	526,8	599,9	746,8	787,2	834,9
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate accentuată din copilărie, lei</i>	431,5	466,8	513,3	565,5	704,7	742,3	786,0
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat persoanelor cu dizabilitate medie din copilărie, lei</i>	308,7	333,5	367,3	410,5	512,5	539,7	569,1
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat copiilor cu dizabilitate până la 18 ani, lei</i>	418,5	452,4	503,0	562,5	702,2	737,5	770,1
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat copiilor în vârstă de până la 18 ani cu dizabilitate severă, lei</i>	448,5	487,5	539,5	615,2	767,5	808,2	851,9
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat copiilor în vârstă de până la 18 ani cu dizabilitate accentuată, lei</i>	430,2	470,2	522,2	574,7	716,6	755,9	791,1
<i>Mărimea medie a alocației sociale de stat copiilor în vârstă de până la 18 ani cu dizabilitate medie, lei</i>	306,1	331,7	367,5	410,1	511,8	539,3	561,3

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Cel mai mare neajuns al sistemului prestațiilor de asigurări sociale a PD în Moldova este faptul că atât mărimea medie a pensiei cât și mărimea medie a alocațiilor sociale sunt mai mici decât minimumul de existență (Figura 7).

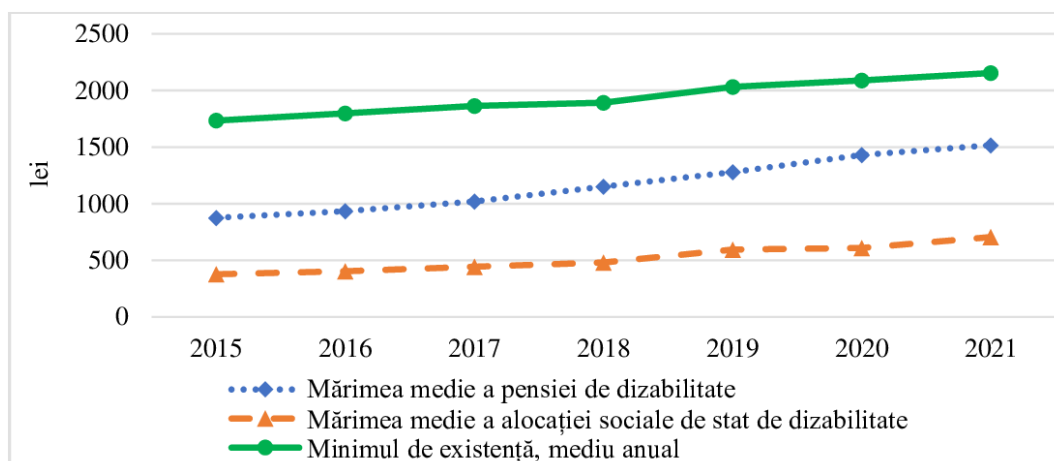

Figura 7. Mărimea medie a pensiei, alocației sociale și minimului de existență, în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2015-2021

Sursa: Elaborat utilizând datele site-ului <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>

Al doilea dezavantaj constă în majorarea diferenței dintre alocațiile sociale de stat PD și minimului de existență. În calitate de avantaj a sistemului poate fi menționată micșorarea diferenței dintre mărimea medie a pensiei PD cu minimul de existență.

6. Concluzii

În baza analizei prestațiilor de asigurări sociale a PD în țările UE concluzionăm că pentru a spori incluziunea socială este necesar de majorat rata de ocupare a acestei categorii de populație. În acest scop „se recomandă de ajustat articolului 38 Legii nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj” (Gutium, 2022b). În contextul diminuării numărului PD, una din prioritățile naționale ale Moldovei trebuie să fie prevenirea dizabilității în copilărie. Pentru a depăși cataclismele economice și geopolitice este necesar de efectuat reorganizarea organică a societății, de cointerestat întreprinzătorii să creeze noi locuri de muncă persoanelor cu dizabilități.

Declarație de interes

Articolul dat a fost elaborat în cadrul Proiectului aplicativ din cadrul concursului „Program de stat” (2020-2023): 20.80009.0807.29 „Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovaționale orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova”, finanțat din bugetul de stat al Republica Moldova.

Bibliografie

1. Böheim, R. & Leoni, T. (2017). Sickness and disability policies: Reform paths in OECD countries between 1990 and 2014. *International Journal of Social Welfare*, 27, pp. 168–185.
2. Burkhauser, R., Daly, M., McVicar, D. & Wilkins, R. (2014). Disability benefit growth and disability reform in the US: Lessons from other OECD Nations. *IZA Journal of Labor Policy*, 3, pp. 1–30.
3. Foubert, J., Levecque, K., Rossem, R. & Romagnoli, A. (2014). Do welfare regimes influence the association between disability and self-perceived health? A multilevel analysis of 57 countries. *Social Science & Medicine*, 117, pp. 10–17, disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.07.023>
4. Gutium, T. (2022a). Analiza situațională a politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova. 30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness, international scientific conference, 2, pp. 293-300.
5. Gutium, T. (2022b). Crearea unui mediu fără bariere pentru persoane cu dizabilități: obstacole și modalități de soluționare. Știință, educație, cultură: conferință științifico-practică internațională, 1, pp. 40-45.
6. Gutium, T. (2020). Approaches to Measurement of Well-being: Case of the Republic of Moldova. *International Conference Innovative Business Management & Global Entrepreneurship (IBIMAGE2020)*, Lumen Proceedings, 14, pp. 256-269.
7. Hao, Y. & Xiao, R. (2021). How Disability Income Benefits Affect Employment for Persons with Disabilities in China: An Impairment-Based Work Disability Assessment Perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, disponibil: <https://doi.org/10.3390/ijerph19063428>
8. International Labour Organization (2021). *World Social Protection Report 2020–22: Social protection at the crossroads – in pursuit of a better future*, disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_817572.pdf
9. <https://ec.europa.eu/eurostat>
10. <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>